

Mladen Vesković

AMERIKA

Čikago, jun 2004.

Čikago se nalazi na jezeru Mičigen, koje je iako tek treće po veličini u grupi Velikih jezera, veliko – sasvim precizno – kao pola Jadranska mora... I ta prirodna veličina, zapravo ogromnost je bitna za poimanje Amerike, jer, sasvim sigurno, Amerika nije ni mnogo bolja, ni mnogo lošija od ma koje druge zemlje na svetu, ali je mnogo, mnogo veća od većine njih.

*

Naš problem pri prvom kontaktu sa Amerikom je evropocentričan odnos prema njoj, odnosno ideja da je Evropa centar svega. Većina Amerikanaca uopšte i ne razmišlja o Evropi, s obzirom da ova zemlja-kontinent može da živi sasvim autohtono, gotovo u svemu.

*

Amerikanci se povinuju svojim vrednostima i običajima, što Evropljanima vrlo često može izgledati smešno, pre svega zbog male i plitke vremenske perspektive kojom Amerikanci operišu gotovo u svemu. Primer za to može biti značenje simbola na zastavi grada Čikaga: na beloj osnovi nalaze se dve tanke svetloplave trake, koje simbolizuju dva kraka reke Čikago, na kojoj se grad nalazi, i tri žute zvezde koje simbolizuju tri požara koja su opustošila grad. Od ta tri požara onaj najdavniji se zbilo pre 150 godina, dok se poslednji dogodio sredinom 20-ih godina prošlog veka. Kada istorije nema, ona se mora stvarati.

*

Amerika mi izgleda kao amalgam kontrasta, komponentata koje u Evropi, ili u nekom dugom delu sveta, gotovo da ne bi bile spojive ili bi, ukoliko bi se to ipak desilo, izazivale ciničan podsmeh. Ovde se to opaža samo kao funkcionalni sklad. U severnom delu Mičigen avenije, centralne čikaške ulice, to se lako može videti na malom prostoru. Tu je zgrada u kojoj se nalazi redakcija poznatog, ozbiljnog i veoma uticajnog dnevnika *Čikago Tribjun* – **Tribune Tower**. Sazidana je 1922. godine, a nakon arhitektonskog konkursa čiji je zadatak bio da to bude najlepša poslovna zgrada na svetu. U spoljne zidove visokog i zaista lepog neogotičkog zdanja uzidan je po jedan komad materijala donesen sa svih značajnih istorijskih mesta u SAD i širom sveta... Ali se u prizemlju te

iste prelepe zgrade prodaju kačketi, majice i ostali „navijački“ rekviziti sa znakom ČT-a i sportskih klubova sa kojima list saraduje. Svega sto metara dalje, na drugoj strani ulice, nalazi se **Wrigley Building**, jedna od zgrada koju takođe kao nezaobilaznu preporučuju svi arhitektonski bedekeri Čikaga. Ovo zdanje rađeno u belom kamenu s mnoštvom baroknih ornamenata na svojoj fasadi primer je čikaške škole izgradnje nebodera, s obzirom da je ovaj grad jedan od prvih u Americi (a samim tim i svetu) u kojem se počelo sa masovnom izgradnjom ovakvih objekata 20-ih godina prošlog veka.

Wrigley o kojem je reč jeste, naravno, svetski poznati proizvođač žvakaćih guma.

*

Jedno od najvećih kulturnih blaga ovog grada i čitavih SAD je nesumnjivo Umetnički institut grada Čikaga (Art Institute of Chicago). Institut je sazidan 1893. godine za potrebe Svetske izložbe posvećene Kolumbu i u međuvremenu je postao jedan od najznačajnijih američkih muzeja, poznat pre svega po izuzetno bogatoj kolekciji francuskih i britanskih impresionista, za kojom nimalo ne zaostaju ni zbirke posvećene pretkolumbovskim civilizacijama, kineskoj, japanskoj, korejskoj ili indijskoj civilizaciji, zaključno sa velikim, tehnikom vitraža rađenim kompozicijama Marka Šagala i biranim komadima savremenog industrijskog dizajna.

Odmah nakon izlaska iz ovog čarobnog sveta u kojem na jednom mestu prebivaju gotovo sve značajne svetske civilizacije i značajna dela njihovih umetnosti, Amerika vas vraća u profano i pokazuje i svoju drugu stranu: na stanici preko puta Instituta možete se ukrcati na autobus koji će vas, ako to želite, odvesti na dvosatnu vožnju nazvanu *Untouchable Tours*. Naravno, reč je o poseti „štabu“ Ala Kaponea i ostalim mestima po kojima ga je vijao Eliot Nes. U ovu turu uključena je i poseta restoranu uređenom u stilu vremena prohibicije, koji se zove *Garaža Tomija Puškara*, a od vas će se očekivati da se igrate (s obzirom da je američko društvo zaista umnogome infantilizovano) i da usred večere učestvujete u predstavi u kojoj, na dat znak da uskoro mogu da naiđu policajci, treba da pomognete plaćenim glumcima da kojekuda posakrivaju kutije sa viskijem.

Režirana zabava i siguran profit – opustite se i trošite, zbog toga ste ovde.

*

U ovom velikom gradu nisam uspeo da vidim nijednog starosedeoča, Indijanca. Ostala su samo imena ulica, eksponati u muzejima i kič suveniri u prodavnicama, a da biste zaista susreli Indijance, zapravo te ostatke ostataka nekadašnjih plemena, morate putovati daleko, daleko na severozpad Kanade ili jugoistok SAD. A bez njih ova zemlja i ovaj kontinent nema svoju suštinu i svoju oslonu tačku, bez njih su oni izgubili svoju ravnotežu, jer profit ovde jeste sveopšti zakon – važno je kupovati i imati! – ali on ne objašnjava život i ne ispunjava ga smislom. Gotovo da sam ubeđen da su Indijanci, sasvim nezainteresovani za materijalne vrednosti u evropskom značenju te reči, saživljeni sa prirodom i duboko odani njoj, morali da budu anatemisani i da potom kao

remetilački faktor (negativan primer) budu istrebljeni i nestanu sa svoje zemlje da bi potom taj Novi svet – onaj koji sada vidimo – mogao da se izgradi.

Dok ovo pišem u ušima mi odzvanja Ivanova (Nišlija, profesor društvenih nauka na jednom čikaškom koledžu) priča o tome kako je negde daleko na jugoistoku SAD proveo nekoliko meseci sa Indijancima i kako mu je jedan plemenski vrač, čija porodica nasledno tu dužnost obavlja doslovno vekovima, rekao kako je još veoma davno bačena indijanska kletva na sve belce koji ikada budu stali na tlo njihove zemlje.

*

Mislim da je sasvim izvesno da se stremljenje jednog društva može iščitati i iz arhitekture koja njime dominira i tako gledano Čikagom vlada opsednutost geometrijom i visinom: Džon Henkok tauer ili Sirs tauer, visoki su preko 450m visine, kao i mnoštvo drugih visokih zdanja u gradu. Ovo je grad u kojem je 1885. godine sazidan prvi neboder na svetu i zato ulicom valja šetati visoko podignute glave da bi se sve to videlo, ali hladna racionalnost izbija iz ogromnih masa armiranog betona i teško je odupreti joj se.

*

Čikago je grad u kome se rodio Ernest Hemingvej, ali (kao po nekom američkom pravilu o spajanju suprotnosti) i mesto u kojem je živeo Al Kapone. Hemingvejeva kuća je pretvorena u muzej, a Kaponeova kuća je sada pretvorena u klub pod imenom **Jungle**.

*

O Americi znamo mnogo unapred, i pre nego što u nju dođemo, putem filmova i medija i kada se te stereotipne – režirane – slike najzad uporede sa istinskim Novim svetom, poređenje uglavnom ide nauštrb celuloidnih slika, koje u suočenju sa stvarnošću bivaju demistifikovane i desakralizovane. Međutim, ipak, postoje oblasti koje nisu simulacija.

I mnogo, mogo pre nego što sam posetio Ameriku, džez i bluz su bili muzika koju sam rado slušao i upravo zbog toga jedna od stvari koje sam ovde zaista želeo da vidim je kako oni zvuče u zemlji svoga nastanka. Čikago je grad u kojem se održava značajan bluz festival i koji je istinski američki bluz centar sa mnoštvom klubova, ali i uličnih svirača. A klub u koji smo otišli je jedan od najpoznatijih čikaških bluz klubova – **Blue Chicago** u Severnoj Klark ulici, pomalo neuglednom delu grada u odnosu na poslovni centar i glavnu šetačku zonu – Magnificent Mile. Klub je na glasu po muzici, a ne po enterijeru koji je vrlo prijatan, ukrašen pažljivo izabranim fotografijama i slikama i usklađen sa muzikom zbog koje ljudi dolaze ovde. Takođe – sasvim netipično za jedno društvo koje je uspelo da kroz komercijalizaciju pacifikuje i otupi početnu socijalnu korozivnost džez i roka (pretvarajući ih, iz te perspektive, u karikaturu i negaciju svojih korena) – crni muzičari i pevačica koju smo slušali te večeri i svojim izgledom bili su tako

daleko od oficijelne glamuroznosti zvezda šou biznisa, ali su svirali i pevali nepatvoreno i osećajno, jasno pokazujući time (svakako nesvesno) kako je baš to što rade jedini njima dat način da iskažu sebe kao samosvesna bića koja, makar i bez jasnog saznanja o tome, svojom muzikom dostižu neslućenu univerzalnost izraza, tako da već nakon desetak minuta na ovome mestu nismo osećali da smo stranci iz daleke i siromašne balkanske zemlje. Jer, tuga je svuda ista i ovde se to najbolje vidi. Devojka koja nas je poslužila pićem pita nas da li nam se sviđa kako bend svira i odakle dolazimo. Priznajem da je ovo jedan od najprijatnijih trenutaka koje sam imao u Čikagu i zbog kojeg mi je drago što sam tu, ali da ona verovatno nije čula za malu istočnoevropsku zemlju koja se zove Srbija. Gleda me u oči i osmehujući se kaže da i te kako dobro zna gde je Srbija, jer imala je mladića iz Srbije. Dodaje: „bio je veoma, veoma zgodan...”

Dakle, ipak je istina: sve je povezano makar i najtanjim nitima u neraskidivu celinu – crveni koralni, trešnje u zavičaju, muzika u Čikagu...

*

Montreal, jun 2004.

Kanada je nesumnjivo mnogo, mnogo bliža Evropi od SAD, a Kvebek je to posebno zbog osećaja da ste u Francuskoj, a opet evidentno u Americi. Jedina kulturološka brana koja sprečava potpunu asimilaciju je jezik kojim se oko 8 miliona frankofonih govornika odupire anglofonom moru od 300 miliona govornika. Zbog toga se ovde glavna katedralna crkva, naravno, zove *Notr Dam*, a i mnogo šta drugo je uređeno kao u Parizu i otuda opšti osećaj evropeičnosti. Međutim, ugledanje na Evropu donosi i evropske podele – na svim registarskim tablicama kvebečkih automobila piše: „Ja se sećam”. Kao neko ko je došao iz dela sveta u kojem je sećanje na istoriju razorilo sadašnjost, ja sam te tri reči doživeo kao dokaz onoga što je bivši jugoslovenski prostor već pokazao, a to je da ni blagostanje, čak ni ono najveće kojem se Kanada tako približila, gotovo ga dosegnuvši, ne može da potisne iracionalnost i želju da se po svaku cenu bude svoj i različit, često ne pitajući za cenu.

Eto, ni po tome nismo izuzetak u svetu.

*

Ni u SAD ni u Kanadi nisam sreo doseljenike sa ovih prostora koji su tamo zaista srećni. Jedni su mučeni nostalgijom i nadom da će se, jednom, ipak vratiti u postojbinu, a drugi, pak, grčevitom željom da se što pre ukllope u novo društvo i zaborave na sve (pre svega sebe) što je bilo pre njihovog dolaska ovde. Naravno, ni jedno ni drugo nije moguće ostvariti.

Ali, već njihova deca sa svime time nemaju više nikakvih problema.